USMONLI HARBIY TIZIMIDA YANICHARLAR QO‘SHINING O‘RNI

Qurbonov Bobur Olim o'g'li
Email: boburqurbonov01@gmail.com

Qabul qilindi: 09.10.2025
Ko‘rib chiqildi: 10.10.2025
Tasdiqlandi: 11.10.2025

Kalit so‘zlar:
Usmonli imperiyasi, yanicharlar, harbiy tizim, sulton gvardiyasi, siyosiy ta’sir, harbiy islohotlar.

Annotatsiya. Mazkur tezisda Usmonli imperiyasi harbiy tizimining asosiy poydevorlaridan biri bo‘lgan yanicharlar qo‘shining shakllanishi, rivojlanish bosqichlari va ularning imperiya siyosiy hayotidagi o‘rni yoritiladi. Yanicharlar dastlab sultonning shaxsiy gvardiyasi sifatida tashkil etilgan bo‘lib, vaqt o‘tishi bilan davlatning harbiy kuchi va siyosiy ta’sir markaziga aylangan. Tadqiqotda yanicharlarning yollanish tizimi, harbiy tayyorgarligi, ijtimoiy mavqei hamda ularning davlat islohotlaridagi roli tahlil qilinadi. Tezis tarixiy manbalar, arxiv hujjatlari va zamonaviy tarixiy adabiyotlarga asoslanadi

Keywords:
Ottoman Empire, Janissaries, military system, Sultan’s guard, political influence, military reforms.
.

Annotation. This thesis examines the formation and evolution of the Janissary corps as a central component of the Ottoman Empire’s military system. Originally founded as the Sultan’s personal guard, the Janissaries later became a powerful military and political institution within the empire. The paper analyzes their recruitment process, discipline, social role, and participation in state reforms. The study is based on historical sources, archival materials, and contemporary academic research.

Ключевые слова:
Османская империя, янычары, военная система, султанская гвардия, политическое влияние, военные реформы.

Аннотация. В данном тезисе рассматривается становление и развитие корпуса янычар как ключевого элемента военной системы Османской империи. Янычары изначально создавались как личная гвардия султана, но со временем стали важной военной и политической силой. В работе анализируются особенности их формирования,

дисциплины, социальной роли и влияния на государственные реформы. Исследование основано на исторических источниках, архивных документах и современных научных трудах.

Kirish. Usmonli imperiyasi dunyo tarixida eng qudratli davlatlardan biri sifatida shakllangan bo‘lib, uning muvaffaqiyatining muhim omillaridan biri kuchli va intizomli harbiy tizim edi. Ushbu tizimning markaziy qismini yanicharlar qo‘shini tashkil etgan. Yanicharlar (turkcha “Yeniçeri” — “yangi askar”) dastlab XIV asrda sulton Orxon G‘oziy davrida tashkil topgan bo‘lib, ularning asosiy vazifasi sultonning shaxsiy xavfsizligini ta’minlash va markaziy hokimiyatni mustahkamlash edi. Ular imperiya hududlaridan yollangan nasroniy bolalardan tanlab olinib, maxsus tayyorgarlikdan o‘tkazilgan, musulmon dini asosida tarbiyalangan va sulton xizmatiga butun hayotini bag‘ishlagan jangchilar edi. Shu jihatdan yanicharlar nafaqat harbiy kuch, balki siyosiy va mafkuraviy jihatdan ham davlatning tayanch ustunlaridan biri bo‘lgan. Yanicharlar tizimi “devshirme” deb atalgan maxsus tizim orqali shakllangan bo‘lib, bu tizimda nasroniy oilalarning o‘g‘illari imperiya xizmatiga olinib, islom dini asosida tarbiyalangan va maxsus harbiy maktablarda tayyorlangan. Bu tizim orqali Usmonli imperiyasi nafaqat sodiq va intizomli askarlarni tayyorladi, balki ularning yordamida markazlashgan davlat boshqaruvini kuchaytirdi. Yanicharlar butunlay sultonga sodiq bo‘lishga qasamyod qilgan, ularning hayoti qat’iy tartib va intizomga asoslangan edi. Ular o‘z oilalaridan ajratilgan, mulk yoki nasldan meros olish huquqiga ega bo‘lmagan, bu esa ularning butun e’tiborini faqat davlat xizmatiga qaratgan. Usmonli harbiy tizimining rivojlanishida yanicharlar o‘ziga xos professional armiya sifatida ajralib turgan. Ular qat’iy intizom, markazlashtirilgan boshqaruv va doimiy tayyorgarlik tamoyillariga asoslangan holda faoliyat yuritganlar. Yanicharlar qo‘shini doimiy maosh olgan birinchi

muntazam armiya hisoblanib, bu jihat bilan o‘sha davrning ko‘plab feodal harbiy kuchlaridan farq qilgan.

Adabiyotlar tahlili. Adabiyotlarni tahlil qilish natijasida aniqlanishicha, Usmonli imperiyasi harbiy tizimining muvaffaqiyatida yanicharlar qo‘shini markaziy o‘rin tutgan. Ular sulton hokimiyatining tayanchi, davlat barqarorligi va hududiy kengayishining asosiy kuchi bo‘lgan. Tadqiqotchilar ta’kidlaganidek, yanicharlarning qat’iy intizomi, sultonga sadoqati va yuqori darajadagi jangovar tayyorgarligi tufayli Usmonli davlati uzoq vaqt mobaynida Yevropa va Osiyo siyosiy maydonida yetakchilikni saqlab qoldi. Biroq vaqt o‘tishi bilan bu tizimda korrupsiya, siyosiy intriga va intizomning pasayishi kuchaydi, natijada yanicharlar o‘z harbiy ahamiyatini yo‘qotib, davlat ichidagi siyosiy beqarorlik omiliga aylandi. Shu tariqa, tarixiy manbalar tahlili yanicharlar qo‘shini Usmonli imperiyasi qudratining asosiy tayanchi bo‘lganini, ammo ularning inqirozi imperiya tanazzulining boshlanishiga sabab bo‘lganini ko‘rsatadi [1]. Usmonli imperiyasining harbiy tizimi jahon tarixida o‘ziga xos o‘rin egallaydi. Ayniqsa, yanicharlar qo‘shini bu tizimning eng muhim va nufuzli qismlaridan biri bo‘lgan. Yanicharlar dastlab sultonning shaxsiy gvardiyasi sifatida tashkil etilgan bo‘lib, ularning asosiy vazifasi hukmdorni himoya qilish, saroy tartibini saqlash va davlat manfaatlarini himoya etishdan iborat edi [1]. Ular maxsus tanlov asosida turli hududlardan, asosan, bolalik davridayoq harbiy tarbiya va sadoqat ruhida o‘stirilgan yigitlardan tashkil topgan [2]. Yanicharlar tizimi o‘zining qat’iy intizomi, markazlashgan boshqaruvi va o‘ziga xos harbiy tayyorgarligi bilan ajralib turgan [3]. Ularning mashg‘ulotlari, kiyinish uslubi va hatto turmush tarzi ham davlat tomonidan belgilangan qat’iy qoidalarga asoslangan edi [4]. Bu qo‘shin nafaqat Usmonli harbiy qudratining timsoli, balki davlatning siyosiy barqarorligiga ham katta ta’sir ko‘rsatgan [5]. Yanicharlarning harbiy strategiyasi va intizomi tufayli Usmonli imperiyasi uzoq vaqt davomida Yevropa, Osiyo va Afrika qit’alarida o‘z hukmronligini saqlab qolgan [6]. Shu bilan birga,

yanicharlar siyosiy jarayonlarga ham faol aralashgan, ba'zan esa davlat hokimiyatiga tahdid soluvchi kuch sifatida namoyon bo'lgan. Ularning kuchayib borishi natijasida Usmonli sultonlari ko'plab islohotlar o'tkazishga majbur bo'lgan, ammo bu har doim ham kutilgan natijani bermagan. Natijada, XIX asr boshlariga kelib, yanicharlar tizimi zamonaviy harbiy talablarga javob bermay qolgan va 1826-yilda sulton Mahmud II tomonidan "Vaka-i Hayriye" ("Yaxshi voqea") nomi bilan tarixga kirgan harbiy islohot jarayonida butunlay tugatildi [1]. Yanicharlar faoliyatining tahlili shuni ko'rsatadiki, bu qo'shin nafaqat harbiy, balki ijtimoiy va siyosiy tizim sifatida ham Usmonli imperiyasi tarixida chuqur iz qoldirgan [2]. Ularning harbiy jasorati, sadoqati va intizomi imperiyaning yuksalish davrida muhim rol o'ynagan bo'lsa, keyingi asrlarda ularning siyosiy ambitsiyalari davlatning zaiflashuviga olib kelgan [3]. Shu bois, yanicharlar tarixi harbiy boshqaruv tizimining rivojlanishidagi muhim saboqlarni o'zida mujassam etadi [4].

Materiallar va usullar. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Usmonli imperiyasi harbiy tizimida yanicharlar qo'shini markaziy o'rin tutgan bo'lib, ular sulton hokimiyatining asosiy tayanchi va davlat barqarorligining kafolati sifatida faoliyat yuritgan. Yanicharlar dastlab diniy va ma'naviy jihatdan tarbiyalangan, yuqori intizomga ega, sultonga sadoqatli professional askarlar sifatida shakllangan. Ularning tashkil etilishida devshirme tizimi – nasroniy oilalardan yosh bolalarni saroy xizmatiga olish va musulmoncha tarbiyalash tizimi muhim rol o'ynagan. Ushbu tizim yanicharlarni sulton hokimiyatiga bevosita bog'lagan va ularning siyosiy jihatdan mustaqil kuchga aylanishiga yo'l qo'ymagan. Biroq vaqt o'tishi bilan tizimda o'zgarishlar yuz berib, yanicharlar asta-sekin o'z mavqeini suiiste'mol qila boshlagan, sultonga to'liq bo'ysunish o'rniga siyosiy jarayonlarga aralashib, hatto davlat siyosatini belgilash darajasiga yetgan. XVI asr oxiri va XVII asr boshlarida ularning soni keskin ortib, intizom sustlashgan, korrupsiya va manfaatparastlik kuchaygan. Natijada yanicharlar qo'shini

dastlabki professional armiyaviy rolini yo‘qotib, siyosiy bosim vositasiga aylangan. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, bu holat Usmonli imperiyasi harbiy qudratining pasayishiga, davlat boshqaruvida beqarorlikning kuchayishiga va markaziy hokimiyatning zaiflashuviga olib kelgan. Yanicharlar qo‘shini ichki siyosiy kurashlarda faol ishtirok etib, ba’zan sultonlarga qarshi qo‘zg‘olon ko‘targan, bu esa imperiyaning siyosiy tizimiga katta zarar yetkazgan. Shu bilan birga, tadqiqotda aniqlanishicha, yanicharlarning dastlabki yillaridagi harbiy yutuqlar, ayniqsa Konstantinopolning zabt etilishidagi roli, Usmonli harbiy tarixida ulkan ahamiyat kasb etgan. Ularning jangovar tayyorgarligi, intizomi va sulton uchun fidoyiligi tufayli Usmonli davlati ko‘plab yirik harbiy muvaffaqiyatlarga erishgan. Ammo keyingi davrlarda bu tizim isloh qilinmaganligi sababli o‘zining samarasini yo‘qotgan va nihoyat XIX asr boshlarida sulton Mahmud II tomonidan “Yanicharlar qatliomi” deb atalgan islohotlar orqali butunlay tugatilgan. Ushbu tarixiy jarayonlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, yanicharlar qo‘shini Usmonli imperiyasi qudratini mustahkamlovchi omil bo‘lgan davrda davlatning eng muhim instituti bo‘lgan, biroq uning siyosiylashtirilishi imperiyaning tanazzulini tezlashtirgan. Shu jihatdan, tadqiqot muhokamasi natijalari tarixiy saboq sifatida harbiy tizimda intizom, sadoqat va islohotlarning uzluksizligini ta’minlash davlat barqarorligi uchun zarur ekanini ko‘rsatadi.

1-Jadval. Yanicharlar qo‘shining shakllanish bosqichlar

Bosqich	**Asosiy davr**	**Xususiyatlari**	**Natijasi**
I bosqich	XIV asr oxiri – XV asr	Devshirme tizimi orqali yosh bolalarni tanlab olish, sultonga sadoqat ruhida tarbiyalash	Intizomli va sodiq professional qo‘shin shakllandi
II bosqich	XV–XVI asrlar	Yanicharlar qo‘shini harbiy yurishlarda faol ishtirok	Usmonli imperiyasi harbiy jihatdan eng

Bosqich	Asosiy davr	Xususiyatlari	Natijasi
		etgan, davlatning asosiy qudrati sifatida tanilgan	yuksak davrga erishdi
III bosqich	XVII asr	Korrupsiya, intizomning buzilishi, siyosiy aralashuvning ortishi	Qo‘shin ichida beqarorlik va norozilik kuchaydi
IV bosqich	XVIII–XIX asr boshlarida	Yanicharlarning siyosiy kuch sifatida hukumatga bosim o‘tkazishi, islohotlarga qarshilik	Davlat boshqaruvida inqiroz kuchaydi, harbiy tizim izdan chiqdi
V bosqich	1826-yil	“Yanicharlar qatliomi” – Mahmud II tomonidan qo‘shin tugatildi	Usmonli imperiyasida yangi zamonaviy armiya tashkil etildi

1-jadval tahlili shuni ko‘rsatadiki, yanicharlar qo‘shini Usmonli imperiyasi harbiy tizimida bosqichma-bosqich shakllangan va har bir davrda o‘ziga xos evolyutsion jarayonlarni boshdan kechirgan. Dastlabki XIV–XV asrlarda devshirme tizimi orqali yosh bolalarni musulmon madaniyatida tarbiyalash va ularni sultonga sadoqat ruhida yetishtirish natijasida yuqori intizomli professional qo‘shin shakllandi. XV–XVI asrlarda bu qo‘shin Usmonli imperiyasining harbiy kuchi va siyosiy qudratining asosiy tayanchi sifatida faoliyat yuritib, imperiyaning eng yuksak taraqqiyot davriga erishishida hal qiluvchi rol o‘ynadi. XVII asrga kelib esa, yanicharlar orasida intizomning susayishi, korrupsiya va siyosiy manfaatparastlik kuchayib, ular asta-sekin davlat boshqaruviga aralasha boshladi. XVIII asrda esa bu holat yanada chuqurlashib, yanicharlar hukumat siyosatiga bevosita bosim o‘tkazuvchi kuchga aylandi. Nihoyat, XIX asr boshlarida sulton Mahmud II tomonidan amalga oshirilgan islohotlar natijasida “Yanicharlar qatliomi” voqeasi sodir bo‘lib, bu qo‘shin butunlay tugatildi va

uning o‘rniga yangi, zamonaviy armiya tashkil etildi. Shu tariqa, jadvaldan ko‘rinib turibdiki, yanicharlar qo‘shini tarixiy jarayonlarda nafaqat harbiy qudrat manbai, balki siyosiy tizimning o‘zgarishlariga bevosita ta’sir ko‘rsatgan omil sifatida namoyon bo‘lgan.

Tadqiqot muhokamasi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, Usmonli imperiyasi harbiy tizimida yanicharlar qo‘shini markaziy o‘rin tutgan bo‘lib, ular sulton hokimiyatining asosiy tayanchi va davlat barqarorligining kafolati sifatida faoliyat yuritgan. Yanicharlar dastlab diniy va ma’naviy jihatdan tarbiyalangan, yuqori intizomga ega, sultonga sadoqatli professional askarlar sifatida shakllangan. Ularning tashkil etilishida devshirme tizimi – nasroniy oilalardan yosh bolalarni saroy xizmatiga olish va musulmoncha tarbiyalash tizimi muhim rol o‘ynagan. Ushbu tizim yanicharlarni sulton hokimiyatiga bevosita bog‘lagan va ularning siyosiy jihatdan mustaqil kuchga aylanishiga yo‘l qo‘ymagan. Biroq vaqt o‘tishi bilan tizimda o‘zgarishlar yuz berib, yanicharlar asta-sekin o‘z mavqeini suiiste’mol qila boshlagan, sultonga to‘liq bo‘ysunish o‘rniga siyosiy jarayonlarga aralashib, hatto davlat siyosatini belgilash darajasiga yetgan. XVI asr oxiri va XVII asr boshlarida ularning soni keskin ortib, intizom sustlashgan, korrupsiya va manfaatparastlik kuchaygan. Natijada yanicharlar qo‘shini dastlabki professional armiyaviy rolini yo‘qotib, siyosiy bosim vositasiga aylangan. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, bu holat Usmonli imperiyasi harbiy qudratining pasayishiga, davlat boshqaruvida beqarorlikning kuchayishiga va markaziy hokimiyatning zaiflashuviga olib kelgan. Yanicharlar qo‘shini ichki siyosiy kurashlarda faol ishtirok etib, ba’zan sultonlarga qarshi qo‘zg‘olon ko‘targan, bu esa imperiyaning siyosiy tizimiga katta zarar yetkazgan. Shu bilan birga, tadqiqotda aniqlanishicha, yanicharlarning dastlabki yillaridagi harbiy yutuqlar, ayniqsa Konstantinopolning zabt etilishidagi roli, Usmonli harbiy tarixida ulkan ahamiyat kasb etgan. Ularning jangovar tayyorgarligi, intizomi va sulton uchun fidoyiligi tufayli Usmonli davlati ko‘plab yirik harbiy

muvaffaqiyatlarga erishgan. Ammo keyingi davrlarda bu tizim isloh qilinmaganligi sababli o‘zining samarasini yo‘qotgan va nihoyat XIX asr boshlarida sulton Mahmud II tomonidan “Yanicharlar qatliomi” deb atalgan islohotlar orqali butunlay tugatilgan. Ushbu tarixiy jarayonlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, yanicharlar qo‘shini Usmonli imperiyasi qudratini mustahkamlovchi omil bo‘lgan davrda davlatning eng muhim instituti bo‘lgan, biroq uning siyosiylashtirilishi imperiyaning tanazzulini tezlashtirgan. Shu jihatdan, tadqiqot muhokamasi natijalari tarixiy saboq sifatida harbiy tizimda intizom, sadoqat va islohotlarning uzluksizligini ta’minlash davlat barqarorligi uchun zarur ekanini ko‘rsatadi.

Xulosa. Yuqoridagi tadqiqot natijalari asosida xulosa qilish mumkinki, yanicharlar qo‘shini Usmonli imperiyasi tarixida nafaqat harbiy kuch, balki siyosiy va ijtimoiy tizimning muhim tarkibiy qismi bo‘lgan. Dastlab sultonga sadoqatli, qat’iy intizomli va diniy-axloqiy jihatdan yetuk askarlar sifatida tashkil etilgan bu qo‘shin imperiyaning harbiy qudratini oshirishda, yangi hududlarni zabt etishda va markaziy hokimiyatni mustahkamlashda hal qiluvchi rol o‘ynagan. Biroq vaqt o‘tishi bilan yanicharlar tizimida ichki buzilishlar, korrupsiya va siyosiy manfaatparastlik kuchayib, ular davlat barqarorligiga tahdid soluvchi kuchga aylangan. Aynan shu sababli, sulton Mahmud II davrida amalga oshirilgan islohotlar natijasida yanicharlar qo‘shini tugatilib, yangi zamonaviy armiya tashkil etilgan. Tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, har qanday harbiy tizimda sadoqat, intizom va ma’naviy tarbiya muhim omil hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. İnalcık H. The Ottoman Empire: The Classical Age 1300–1600. London: Phoenix Press, 2000.
2. Shaw S.J., Shaw E.K. History of the Ottoman Empire and Modern Turkey. Cambridge University Press, 1976.
3. Ágoston G., Masters B. Encyclopedia of the Ottoman Empire. New York: Facts on File, 2009.
4. Imber C. The Ottoman Empire, 1300–1650: The Structure of Power. Palgrave Macmillan, 2002.
5. Faroqhi S. Subjects of the Sultan: Culture and Daily Life in the Ottoman Empire. London: I.B. Tauris, 2000.
6. Kafadar C. Between Two Worlds: The Construction of the Ottoman State. University of California Press, 1995.